

УДК 007: 654.197 (477) «1952–1969»

А. І. Іщенко

СТАНОВЛЕННЯ ДИКТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ В ТЕЛЕЕФІРІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

У статті досліджено виникнення та формування на українському телебаченні професії диктора в 1952–1969 рр. Увагу зосереджено на фаховій підготовці дикторів телебачення, яка відбувалася безпосередньо в процесі практичної роботи та в межах спеціального навчання, організованого на базі телестудій. На архівних матеріалах кіножурналів та матеріалах періодичної преси проаналізовано роботу перших дикторів на українському телебаченні.

Ключові слова: історія українського телебачення, диктор телебачення, регулярне телевізійне мовлення.

I. Вступ

З винайденням телебачення розпочався етап формування нового виду медіа. Забезпечення функціонування цього виду діяльності потребує залучення відповідних кадрів. Зважаючи на специфіку телевізійного мовлення, яке ввібрало риси кінематографу, театрального мистецтва, радіомовлення, преси, першими фахівцями на телебаченні стали представники саме цих галузей. Так, зокрема, на посади дикторів телебачення часто запрошували колишніх радійників.

Перші диктори вивчали можливості аудіовізуального мистецтва під час безпосередньої практики в умовах становлення телевізійного мовлення, адже професія диктора з'явилася разом з телебаченням, задовго до початку професійної підготовки працівників телевізійної галузі (кінець 1960-х – початок 1970-х рр.).

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета статті – дослідити зародження та функціонування професії диктора телебачення в 1951–1969 рр.

Матеріалом дослідження є архівні матеріали періодичної преси та відео. У ході дослідження використано такі методи: аналіз документів, описовий, інтерв'ю, аналіз. Методом аналізу документів було зібрано й уточнено інформацію про розвиток телебачення у досліджуваній період. Аналіз архівних відеоматеріалів кіножурналів, фрагментів телепередач, відео застосовано для виявлення особливостей формування професії диктора. Описовий метод надав можливість відтворити необхідні для демонстрації телевізійних професій та жанрів фрагменти змісту кіно-, фотоматеріалів, документів періодичної преси, залучених для дослідження. Методом інтерв'ю було зібрано й уточнено інформацію про професію диктора телебачення в досліджуваній період. Інтерв'юювана – Т. Цимбал, дикторка й ведуча програм українського телебачення (з 1968 р.), народна артистка України, академік Телевізійної академії України, професорка Київського міжнародного університету.

III. Результати

Аналіз науково-теоретичної бази свідчить, що період становлення українського телебачення на рівні наукових праць розглянуто недостатньо глибоко, більшість розвідок мають науково-популярний, довідковий або хронікальний характер. Дисертація Т. Щербатюк «Українське телебачення як тип республіканської програми: формування та сучасні тенденції розвитку» [1], захищена у 1982 р., є чи не єдиною науковою роботою, що висвітлює українське телебачення в історичному контексті. Тому дослідження історії становлення телевізійного мовлення потребує нових напрацювань, систематизації, ілюстративного доповнення.

Постать ведучого телепрограм була і є привабливим матеріалом для вивчення. На підтвердження цієї тези є велика кількість публікацій на цю тему, а також неприхований інтерес студентів до майбутньої професії. До слова, 2017 р. на перший курс кафедри кіно-телемистецтва Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка за фахом «ведучий програм телебачення» було зараховано 30 студентів, а за фахом «телеоператор» – лише трьох. Утім історія становлення професії телеведучого є важливою для розуміння законів формування телевізійних жанрів та екранних образів на сучасному телебаченні.

Ведучий телепрограм – професія, необхідна для переважної більшості форматів телевізійного мовлення. Появу цієї нової екранної професії стимулювало багатоаспектне прочитання проблеми співіснування акторського та журналістського витоків творчого ремесла [2, с. 136]. Безумовно, повноцінне існування телебачення було б неможливо без появи перших дикторів. У сучасному медіапросторі залежно від типу та формату мовлення ведучого телепрограм вважають

однією з найпопулярніших та найзатребуваніших професій, яка протягом більше ніж п'ятдесятирічного досвіду ефірної практичної діяльності зазнавала помітних трансформацій.

Диктор Центрального телебачення Держтелерадіо СРСР (1962–1995) А. Шатілова зазначила: «Диктор – професія унікальна. Професія унікальна, перш за все, з двох причин: з'явившись у 1930-х рр., формуючись десятиліттями дикторами-самоучками, переживши «золотий вік» у 1960–1980-х рр., вона практично зникла в кінці 1990-х, з початком нової телевізійної ери. І якщо канони театральної школи були сформульовані К. Станіславським, а теоретичні аспекти хореографії знайшли відображення в роботах провідних майстрів балетної школи Р. Захарова, В. Костровицької, Р. Нурієва, то за 60-річну історію яскравого існування професії диктора немає жодного виразного підручника з дикторської майстерності (за винятком лекційних методичок для вузького користування). На той момент жоден вуз не випускав кадрів за спеціальністю «диктор». Чи можна говорити, що диктор в такому випадку не професія, а ремесло? Звичайно, ні. І це друга причина унікальності професії, що йде корінням до майстрів ораторського мистецтва Стародавньої Греції» [8]. Адаже професійна фахова підготовка кваліфікованих кадрів для телебачення розпочалася лише наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. зі створенням профільних кафедр на факультеті кінематографії Київського державного інституту театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого (1966 р.) та факультеті журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1971 р.).

Ось як характеризує роботу диктора Ігор Кирилов, який понад 30 років вів телепрограму «Час»: «...коли ми на Шаболовку, 37, прийшли – вважали (і до сих пір я так вважаю!), що телебачення – мистецтво височезне, складне, синтетичне, що увібрало в себе основні риси кіно, театру, живопису, художнього читання, якщо хочете, і, звичайно, працювали ми не для того, щоб потреби наших партійних вождів задовольняти, а для свого народу. У нас була величезна, багатонаціональна країна ... Ми намагалися донести до них все найкраще з того, що могли показати: найвидатніші твори мистецтва, літератури, театру, кіно...» [1].

Якщо ж говорити про трансформації, яких зазнала професія диктора в ході свого розвитку та телебачення загалом, то варто зауважити, що перехід від дикторського до журналістського ведення програм відіграв значну роль у становленні сучасних типів ведення телевізійних програм, збагатив та увиразнив жанрову палітру сучасного телемовлення, похитнувши стереотип уніфікованості самої професії журналіста [2, с. 135]. Важливо зауважити, що такі зміни суттєво вплинули на формування телебачення як виду мас-медіа.

Але неможливо говорити про сучасний стан професії телеведучого, не згадавши, із чого все починалося і яким чином українське телебачення закладало підвалини професії диктора, яким чином це позначилося на загальному становленні телебачення як виду медіа.

На українському телебаченні диктори з'явилися у 1952 р. Першим українськими дикторами були Новела Серапіонова та Ольга Даниленко, пізніше прийшла Олена Ніколаєва. Зважаючи на експериментальний характер появи телебачення як способу передачі зображення на відстані, зауважимо, що й перші програми з участю дикторів готували за радійною моделлю. Наприклад, Ольга Даниленко вітала аудиторію, яка зібралася по той бік екрану, зверненням, яке придумала сама: «Доброго вечора, дорогі радіоглядачі!». Тоді визначення «телеглядачі» ще просто не існувало. Більшу частину телевізійного мовлення займали вистави, фільми, концерти, тому перші диктори були небагатослівними. Вони віталися з глядачами й робили невеликі анонси між програмами, читали прогноз погоди, оголошували учасників концертів, читали невеличкі повідомлення.

Роботу перших дикторів яскраво продемонстровано в сюжетах кіножурналу «Радянська Україна» за травень 1952 р. та за грудень 1952 р.

У сюжеті «У київському телевізійному центрі» – фрагмент з телепрограми в малій студії телецентру [4]. На екранах телеглядачів – Ольга Даниленко, вона вітається у звичній манері: «Доброго вечора, товариші радіослухачі! Починаємо телевізійну передачу Київського телевізійного центру. Передаємо тест-таблицю та музику для настройки телевізійних радіоприймачів». Створене як послідовник радіо, телебачення впродовж ще багатьох років буде існувати за радійною моделлю. До слова, ім'я першого диктора в самому сюжеті не зазначали, але за фотоматеріалами, які вдалося знайти в Державному кінофонофотоархіві України імені Г. Пшеничного, а також музеї Національної телерадіокомпанії України, можемо стверджувати, що це Ольга Даниленко. Далі бачимо, як оператор вправно змінює кут зйомки камер та налаштовує їх для показу тест-таблиці. На декілька секунд в поле зору потрапляє камера, за якою стоїть другий оператор, тобто можемо припускати, що передачу вели здох планів, оскільки ті фрагменти, що увійшли до сюжету кіножурналу, зображують Ольгу Даниленко крупним планом. Біля оператора помічаємо людину, яка на довгому кріпленні пересуває мікрофон – ця посада мала назву мікрофонного оператора, до його обов'язки входило забезпечувати звук та контролювати, щоб мікрофон не потрапляв у камеру. Крім операторів та диктора, за великою освітлювальною лампою бачимо людину, яка направляє потік світла на профіль дикторки. Крім того, у кадр потрапляють принай-

мні ще три такі освітлювальні установки, на стелі бачимо ще три лампи. Ці кадри є свідченнями існування посади освітлювача на Київському телецентрі. У цьому сюжеті кіножурналу Ольга Даниленко оголошує виступ народного артиста Микола Андрійовича Частія, далі в кількасекундній перерві між об'явою диктора й виступом демонструють кадри з апаратної, де інженери відслідковують якість передачі в ефір зображення та звуку. Завершується сюжет фрагментом телепрограми з виступом артиста під акомпанемент, а також кадрами квартири киян, які зібралися вдома, аби подивитися телепрограму.

У сюжеті «Київський телевізійний центр» [5] у кадрі з'являється інша дикторка – Новела Серапіонова, вона зі специфічним російським акцентом оголошує: «Добрий вечір, товариші радіоглядачі. Починаємо концерт студії Київського телецентру. Виступає солістка театру опери та балету, народна артистка Української РСР, лауреат міжнародних конкурсів – Єлизавета Чавдар. «Вальс Венери» з опери Миколи Лисенка «Енеїда»».

Ці унікальні аудіовізуальні архівні документи показують, якими були перші телепрограми та які професії впроваджували в перші роки роботи телецентру в Києві, і найголовніше – дають відповідь на питання про імена перших дикторів на українському телебаченні. Це Ольга Даниленко та Новела Серапіонова. Їм'я останньої часто не називають, або замість згадують Олену Ніколаєву, яка прийшла до роботи на радіо. Саме тому, що радійниця Серапіонова мало пропрацювала на телебаченні, її ім'я часто нівелюють, або додають факультативно до пари «Даниленко-Ніколаєва», коли говорять про дикторську школу в Україні, хоча саме Новела Серапіонова була першим диктором українського телебачення. Ольга Даниленко пропрацювала в кадрі понад 10 років і весь цей час була еталоном екранної особистості. Про загальну любов глядачів до Ольги Даниленко свідчать і архівні матеріали тогочасної преси: «...з екрана телевізора на радіоглядачів дивиться усміхнене обличчя диктора Ольги Прохорівни Даниленко. Зараз вона промовить «Добрий вечір, товариші радіоглядачі, сьогодні в програмі...» [7]. Незважаючи на те, що тодішні диктори мало працювали в кадрі, навіть п'ятихвилинній появі в прямому ефірі передувала тривала підготовка: «Перед глядачами на екрані улюблена диктор з'являлася о 19.15, але її робочий день починається значно раніше. Об 11 годині ранку вона вже в телевізійній студії. Адже треба докладно ознайомитись з програмою. Ольга Даниленко прагне знайти правильні інтонації, виразну міміку, щоб донести до радіоглядачів зміст тексту. В одному із численних листів, надісланих радіоглядачами до телестудії, читаємо: «Диктор Даниленко вміє так повідомити про хвилюючу драму чи веселу комедію, що відповідає у глядачів відповідний настрій». Робота диктора не вичерпується тільки об'явами відповідних передач. Вона з успіхом проводить художні огляди, літературні передачі. Увечері радіоглядачі знову побачать на екрані знайоме обличчя Ольги Даниленко. Вона як завжди привітно усміхнеться до них і промовить «Добрий вечір, товариші радіоглядачі» [7].

У ході нашого дослідження для розуміння механізму функціонування професії диктора в процесі тогочасного телевізійного виробництва було проведено інтерв'ю з Т. Цимбал, дикторкою й ведучою програм українського телебачення, народною артисткою України, академіком Телевізійної академії України. Сьогодні Т. Цимбал – ведуча телепрограми «Віра. Надія. Любов» на телеканалі «UA:Перший». А починала свій телевізійний шлях народна артистка у 1969 р. на Хрещатику, 26 у Київській телестудії.

Під час інтерв'ю Т. Цимбал розповідає: «Коли я прийшла працювати на ТБ, Ольга Даниленко вже була зіркою. Пам'ятаю, з яким трепетом я заходила в дикторську кімнату. Даниленко тоді була піднесена на такий п'єдестал! Хоча в житті була дуже скромною людиною».

Перший час Ольга Даниленко була єдиним диктором українського телебачення, але виявилося, що вона не може говорити російською без акценту, а це не влаштувало Центральне телебачення. Під час прямих включень з Києва вимова диктора мало бути ідеальною. Так що незабаром у неї з'явилася напарниця – Олена Ніколаєва. Разом вони пропрацювали близько 14 років.

На українському телебаченні були лише два диктори, а це означало, що кожен мав вивчити увесь свій текст, який часто розміщувався на десятках сторінок. Крім того, будь-яка імпровізація чи зміни в тексті були виключеними. Сьогодні телеведучі мають телесуфлери та інші технічні засоби, завдяки яким вони можуть почути підказку від оператора чи режисера, які полегшують роботу телеведучого. Реалії прямоефірного мовлення були іншими: «Ніколи не забуду один зі своїх перших ефірів. Пізній вечір, читаю програму передач на завтра. А в студії тоді ні стола, ні стільця не було. Я стояла, тримаючи в руках папірець, і вела мовлення. Раптово пачка вивалилася з рук і розсипалася по підлозі. Я пірнула вниз, щоб підібрати листочки, а оператор повів камеру слідом – напевно, розгубився. Ще й закричав прямо в ефір: "Лена, ти куди?!", а я сиджу на підлозі, від сміху слова сказати не можу. І все це неподобство бачать мільйони людей! Потім багато дзвінків до студії було: "Спасибі, ви нас на ніч так розсмішили! Завдяки вам сни хороші снилися"» [6], – розповідає Олена Ніколаєва. Та додає: «Все йшло в прямому ефірі, про записи

тоді і не чули. Щоб провести передачу на рівні, потрібно було добре відпочити, виспатися, прийти на роботу в гарному настрої і відмінно виглядати. Пам'ятаю, Оля мала вести репортаж про Первомайської святкової демонстрації. Два дні репетирувала, 1 травня рано вранці дзвонить: "Рятуй, я злягла з температурою 40". Нічого не вдієш, довелося замінювати. За кілька хвилин до початку мені вручили текст – я ахнула. Це ж ціла книга: вірші, гасла, вітання. Партнером був Сергій Фещенко він штовхав мене в бік у момент, коли я повинна вступати. А поки говорив, водила пальцем по тексті і запам'ятовувала наступну репліку» [6].

Під час вивчення трансформацій професії телеведучого доречними є приклади про «запам'ятовування» дикторами великої кількості текстів. Сьогодні телеведучим у цьому питанні допомагає суфлер. Але чи можна з упевненістю говорити про позитивний вплив технічного прогресу на розвиток професійних навичок професії телеведучого. Доречною із цього приводу є цитата диктора з 50-річним досвідом І. Кирилова: «Біда наших колег, які виступають зараз в інформаційних програмах, в тому, що їм думати не треба – перед ними суфлер, який все підказує».

Директорка музею телебачення Національної телекомпанії України Л. Богданова розповідає, що вимоги до дикторів були вельми жорсткі. Наприклад, суворий офіційний дрес-код: у кадрі можна було з'явитися тільки в піджаку, в довгій спідниці (брюки категорично забороняли), одяг – застебнутий на всі ґудзики. Ніякої відкритої шиї або рук. Незважаючи на те, що диктори працювали у студії, які освітлювали лампи високого розжарювання, температура підвищувалася до 45 градусів.

Втім, жорсткі правила дрес-коду не позбавляли перших дикторів почуття стилю та бажання добре виглядати в кадрі. Незважаючи на час, уособленням аудіовізуальної природи телебачення є людина екрані. Перші диктори не мали у своєму арсеналі гримерів, стилістів, іміджмейкерів, які сьогодні працюють над образами сучасних телеведучих на кожному українському телеканалі. Годі їй говорити про розмаїття вбрань та масштабність гримірювань кожної телевізійної персони, які часто діляться на особистих сторінках у соцмережах подробицями знімального процесу, серед яких професійний макіяж, стильна зачіска, вдалий образ. Але тоді, у 1950-х рр., коли закладали підвалили дикторської майстерності, свій стиль диктори створювали власними силами. Особливих привілеїв у дикторів тоді не було: ні гримерів, ні костюмерів – весь одяг вони змушені були брати з власного гардеробу.

Наприклад, О. Ніколаєва виходила в ефір у вишиванці, про що свідчать численні фотокартки. Всього в неї їх було три: одну пошила бабуся, інші вона вишила сама. Крім того, у неї було 10–15 вишитих комірців і одна сукня. Вона змінювала тільки комірці, і глядачам здавалося, що вона щоразу виходить в ефір в новому вбранні. Олені Ніколаєвій доручали вести концерти, спілкуватися з представниками мистецтва [6].

А ось О. Даниленко найчастіше доводилося вдягати піджаки – вона читала новини й спілкуватися з партійними босами. Через це дикторка відчувала божевільний дискомфорт, адже температура в студії була дуже висока. «До ефіру ми готувалися, сидючи на лавочці у черговій або в диспетчерській. Дикторська з'явилася лише в 1960 р. Без вікон, без вентиляції – справжня душогубка», – розповідає Олена Ніколаєва [6].

Повертаючись до становлення професії диктора на українському телебаченні, варто зауважити, що робота була ця надзвичайно престижною. Так, Т. Цимбал в інтерв'ю розповідає, що для того, щоб отримати посаду диктора, необхідно було пройти величезний конкурс, а потім піврічне стажування. Але навіть це не гарантувало появи в кадрі.

Конкурсний відбір проходив у три етапи: спочатку претендент мав надіслати своє фото, адже в усі часи камера вносила свої корективи у зовнішність, й обличчя мало виглядати пропорційним, привабливим, з правильними рисами. Навіть тоді, коли телебачення лише починало закладати фундамент для свого формування як одного з найпотужніших видів медіа, телеведучих обирали надзвичайно прискіпливо. Адже зовнішність потенційної телеведучої мала відповідати певному стандарту, який би задовольняв потреби всієї аудиторії. Претендентів, фото яких відповідали цим вимогам, запрошували на співбесіду, де потрібно було продемонструвати мистецтво володіння словом. І третім етапом конкурсу було власне виконання завдання – це робота в студії. Перед виходом в ефір кожен поспішав вивчити свій текст. Вважали, чим більшу кількість слів промовиш у кадрі, дивлячись прямо в очі глядачеві (а не підглядаючи в аркуш), тим ти більш професійний. За словами Т. Цимбал, роботу потенційного телеведучого в студії оцінювало керівництво студії, а також режисер, оператор, редактор та навіть художник. Кожен був відповідальним за свою ділянку роботи й мав забезпечити бездоганний результат. Відбір потенційних дикторів проходив дуже суворо та прискіпливо. Як наголошує Т. Цимбал, «це не тому, що шукали ідеал, а тому що, обрати мали лише тих, які бездоганно володіли словом у неприродних умовах спілкування, коли людина не бачить свого співбесідника, його реакції, очей. Ну, і, звичайно, обирали лише ті обличчя, які б естетично відповідали смакам всієї території України». Зважаючи на діалогічну природу телебачення та те, що диктора показували крупним планом, в очі телеглядачам не мали впадали жодні особливості зовнішності, які б могли відволікати від

сприйняття інформації чи дратувати. І в цьому виділяється візуальна особливість телебачення не лише як виду мас-медіа, а й мистецтва. Якщо в кіно чи театрі певна зовнішня особливість могла допомогти розкрити типаж, наприклад злодія чи негідника, то на телебаченні потрібна була особлива людина.

У цьому контексті слушною буде думка автора однієї з перших книг про специфіку телебачення як мистецтва В. Саппака «Телебачення і ми», що кожний регіон обирає собі в диктори жінку, яка відповідає ідеальному уявленню про жіночу красу. Так, розповідаючи про дикторів Москви, Томська та інших міст, В. Саппак зазначає: «У киян, навпаки, диктор – красуня-українка з деякою навіть демонстративністю типажу, жінка, що немов зійшла зі святкового плаката» [9, с. 30]. До слова, під час інтерв'ю Т. Цимбал розвинула думку В. Саппака, згадуючи інших дикторів українських телестудій: «Так, у Харкові, першій столиці України, місті, що постійно розвивається, з активним промисловим та науковим потенціалом, диктором була строга, серйозна, з низьким голосом Наталія Березовська. А диктором Одеської телестудії столиці гумору була яскрава, завжди усміхнена, з відмінним почуттям гумору Неля Харченко».

Повертаючись до особливостей конкурсного відбору дикторів на Київській студії телебачення, варто зазначити, що після затвердження кандидатури нові диктори проходили піврічне стажування, час якого диктори-стажери вдосконалювали техніку мовлення, дикцію під керівництвом дикторів радіо, а також займалися логічним аналізом текстів, сценічним рухам. Крім того, диктори обласних студій в Україні також відвідували такі собі майстер-класи з дикторської майстерності та сценічної вимови на Київській телестудії.

Ця інформація є додатковими свідченнями того, що до роботи на телебаченні залучали спеціалістів суміжних сфер, а також не пов'язаних з творчістю галузей. І саме для покращення професійного рівня працівників на телестудіях було впроваджено спеціальне навчання. Архівні внутрішні документи Київського телецентру свідчать про проведення лекційних і практичних занять, формування вимог до професійних та особистих якостей співробітників студії, зокрема до дикторів [3].

Тетяна Цимбал розповідає, що тодішнім керівником стажерської практики була Т. Останіна, диктор республіканських програм. До тренажів та практик для покращення професійних навичок дикторів Київського телецентру залучали дикторів з Московського та Ленінградського телецентрів, серед яких була й народна артистка СРСР, диктор Всесоюзного радіо О. Висоцька. Під час одного із занять О. Висоцька так прокоментувала роботу диктора: «Диктор – це не коментатор, а творець, але він є не образом певної людини, а образом часу». Тому всіх своїх студентів викладач вчила починати свій день з прослуховування новин, щоб володіти інформацією про події в країні і світі та «знати, в який для країни час ви виходите в ефір, від цього залежить ваше спілкування з глядачем, аби ви відповідали в кадрі тому часу й тій ситуації, яка на сьогодні склалася в країні».

Як бачимо, незважаючи на відсутність навчальних закладів для профільної підготовки, під час ефірної практики та навчальних занять дикторів вчили оволодівати повним спектром професійних навичок, які цілком відповідають критеріям професійності й на сучасному телебаченні. Інколи, на жаль, такі категорії, як професіоналізм, репутація, авторитетність нівелюються телеведучими в процесі кар'єри. Але в українському телепросторі залишається чимало телевізійних ведучих, які впродовж тривалої роботи в кадрі забезпечили собі репутацію неупереджених та професійних ведучих.

Тому, з огляду на поступ української дикторської школи, зауважимо що дикторська модель ведення програм на українському телебаченні вирізнялася персоніфікацією, тобто диктора отожднювали з містом, країною. Саме тому влучним є порівняння В. Саппака дикторів різних студій з тими чи іншими містами чи регіонами, оскільки в кадрі на той період мала бути людина, спілкування з якою було б комфортним не лише посередництвом телевізійного екрану, а й у життєвих обставинах. Додамо, що тривалий час в українському телевізійному просторі не вітали зміну ведучими телеканалу, яку ми могли спостерігати на телебаченні, починаючи з 2000-х рр. На сучасному етапі розвитку телебачення поширена практика, коли медійні особистості є обличчями того чи іншого телеканалу (Ю. Горбунов, К. Осадча – «1+1», Н. Матвєєва, А. Луценко – «СТБ»), і лише одиницям вдається зберігати нейтралітет без шкоди для власного іміджу.

IV. Висновки

У процесі аналізу виникнення та становлення професії диктора на українському телебаченні встановлено, що у 1952–1969 рр. до роботи на цю посаду залучали колишніх радійників, які під час практичної роботи засвоювали особливості нового аудіовізуального мистецтва.

На матеріалах сюжетів кіножурналу «Радянська Україна» доведено, що першими дикторами українського телебачення були Новела Серапіонова та Ольга Даниленко. Інтерв'ю з Т. Цимбал дали змогу зібрати та уточнити інформацію щодо підготовки кадрів для телебачення: до роботи на телебаченні залучали спеціалістів суміжних сфер, а також не пов'язаних з творчістю галузей; для покращення професійного рівня працівників на телестудіях було впроваджено спеціальне навчання.

Архівні документи свідчать про проведення лекційних і практичних занять у Київському телецентрі, вироблення вимог до професійних та особистих якостей, які висували, зокрема, до диктора, режисера тощо. Професійна фахова підготовка кваліфікованих кадрів для телебачення розпочалася лише наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. зі створенням профільних кафедр на факультеті кінематографії Київського державного інституту театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого (1966 р.) та факультеті журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1971 р.).

Перспективними з погляду осмислення поступу диктора та телеведучого на українському телебаченні, визначення тенденцій та закономірностей функціонування цієї професії можна вважати такі періоди історії телевізійного мовлення: 1969–1989, 1989–1999 рр., 2000-ті рр.

Список використаної літератури

1. Главный диктор советского телевидения, многолетний ведущий программы «Время» Игорь Кириллов: «Перед микрофоном надо всегда помнить, что слово не воробей: вылетит – не поймашь, а на телевидении раньше говорили: «На слове так могут поймать, что вылетишь, как воробей». *Бульвар Гордона*. 2013. Вип. 40. 1 жовтня. URL: http://bulvar.com.ua/gazeta/archive/s40_66342/8312.html (дата звернення 20.06.2016).
2. Гоян В. В. Журналістська творчість на телебаченні: монографія. Київ: Київ. ун-т, 2011. 319 с.
3. Звіт з виробничої діяльності Київського телецентру за 1954 р. *Державний архів м. Києва*. Оп. 2. Спр. 47. Арк. 9.
4. Кіножурнал «Радянська Україна», 1952 р. *Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного*. Од. обл. 867.
5. Кіножурнал «Радянська Україна», 1952 р. *Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного*. Од. обл. 906.
6. Кургунцева О. Первый диктор Украинского телевидения Елена Николаева: «Ко мне благоволил Щербатюк, но его расположением я воспользовалась только раз». *Бульвар Гордона*. 2007. Вип. 6. 7 лютого. URL: http://bulvar.com.ua/gazeta/archive/s6_7822/3138.html (дата звернення 1.10.2016).
7. Михальова А. Веде передачу Ольга Даниленко. *Вечірній Київ*. 1956. № 34. С. 3. (Відділ газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського).
8. Обуховская «Анна Шатилова: Диктор – профессия уникальная». *Крымская правда*. 2017. 6 ноября. URL: <http://c-pravda.ru/newspapers/2012/11/06/anna-shatilova-diktor---professiya-unikalnaya> (обращения: 08.11.2017).
9. Саппак В. С. Телевидение и мы: 4 беседы. Москва: Искусство, 1988. 167 с.
10. Щербатюк Т. В. Украинское телевидение как тип республиканской телевизионной программы. Формирование и современные тенденции развития: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. Киев, 1982. 23 с.

References

1. The chief broadcaster of the Soviet television, the long-time host of the Vremya program Igor Kirillov: "Before the microphone, you should always remember that the word is not a sparrow: it will fly out – you will not catch it, but on television they used to say: "On the word you can catch it Sparrow" (2013). Gordon Boulevard. Retrieved from: http://bulvar.com.ua/gazeta/archive/s40_66342/8312.html. (In Russian)
2. Goyan, V. (2011). Journalistic creativity on television. Kyiv University, 319. (In Ukrainian).
3. Production activity report of Kyiv TV Center for 1954. Kiev State Archiv. (In Russian).
4. Journal "Soviet Ukraine" (1952). Pshenichny Central State Museum of Cinema and Photo Archive of Ukraine. (In Ukrainian).
5. Journal "Soviet Ukraine" (1952). Pshenichny Central State Museum of Cinema and Photographs of Ukraine. (In Ukrainian).
6. Kurguntseva, O. (2007). The first announcer of the Ukrainian television, Elena Nikolaeva: "Shcherbitsky favored me, but I took advantage of his location only once". *Gordon Boulevard*. Retrieved from: http://bulvar.com.ua/gazeta/archive/s6_7822/3138.html. (in Russian).
7. Mikhalova, A. (1956). Program leads Olga Danilenko. *Evening Kiev*, 34, 3. Vernadsky newspaper foundations of the National Library of Ukraine. (In Ukrainian).
8. Obukhovskaya (2017). «Anna Shatilova: Announcer is a unique profession». *Krymskaya Pravda*. Retrieved from: <http://c-pravda.ru/newspapers/2012/11/06/anna-shatilova-diktor---professiya-unikalnaya>. (In Russian).
9. Sappak, V. (1988). Television and we: 4 conversations. *Art*, 167. (In Russian).
10. Scherbatyuk, T. (1982). Ukrainian television as a type of republican television program. Formation and current development trends. Kiev. Russian).

Стаття надійшла до редакції 15.10.2018.

Ищенко А. И. Становление дикторской модели в телеэфире: украинский опыт

В статье исследовано возникновение и формирование на украинском телевидении профессии диктора в 1952–1969 гг. Внимание сосредоточено на профессиональной подготовке дикторов телевидения, которая происходила непосредственно в процессе практической работы, а также в рамках специального обучения, организованного на базе телестудий. На архивных материалах киножурналов и материалах периодической печати проанализирована работа первых дикторов на украинском телевидении.

Ключевые слова: история украинского телевидения, диктор телевидения, возникновение и становление профессии диктора, регулярное телевизионное вещание.

Ishchenko A. Development of an Announcer's Model in TV Broadcasting: Ukrainian Experience

Research methodology. *The material of the research is archival materials of periodicals and videos. In the course of the research, methods of document analysis, descriptive, interviewing, analysis were used.*

Results. *In the process of analyzing the emergence and formation of the profession of an announcer on Ukrainian television, it was established that in the years 1952–1969, former posts were attracted to work on this post, which, during practical work, learned the features of the new audiovisual art. On the materials of the plots of the movie "Soviet Ukraine" it was proved that the first speakers of Ukrainian television were Novella Serapionova and Olga Danilenko. Interview with T. Tsymbal made it possible to collect and clarify information on the training of personnel for television: specialists from related fields, as well as non-industry branches, were involved in the work on television; In order to improve the professional level of employees at the television studios, special training was introduced.*

The archival documents testify to the lectures and practical classes in the Kyiv television center, the development of requirements for professional and personal qualities, which were put forward in particular by an announcer. Professional training of skilled personnel for television began only in the late 1960s and early 1970s with the creation of profile departments at the Faculty of Cinematography of the Karpenko-Karyi Theatre Kyiv State Institute (1966) and the Faculty of Journalism of Taras Shevchenko Kyiv State University (1971).

Novelty. *The preconditions and mechanisms of functioning of the television profession of the TV announcer on Ukrainian television are described.*

Practical significance. *Research results can be used to develop a guide to television history.*

Key words: *the history of Ukrainian television, television announcer, regular television broadcasting.*